

Μελετητές Διασποράς

Project Overview

Publisher: Diaspora 2014

Start: Dec 17, 2014

Due: Jan 21, 2015

Produced with

Ελληνική Διασπορά

Δημήτριος Τζιόβας

Nektaria Giwta Efh

Jan 19, 2015 at 9:41 PM

Version 3

Untitled Element

Πανεπιστήμιο Πατρών

Τμήμα :Φιλολογίας

Εξάμηνο : Ε'

Θέμα : Ελληνική Διασπορά

Μελετητής :Δημήτρης Τζιόβας

Ονόματα Συντελεστών: Στεφανίδου Νεκταρία, Διαμαντή Παναγιώτα, Δρακοπούλου Ευφροσύνη

Εισαγωγή

Η παρούσα εργασία έχει ως κύριο θέμα της την ελληνική διασπορά. Ο απόδημος ελληνισμός με άλλα λόγια ο ελληνισμός της διασποράς αποτελεί μια από τις σημαντικότερες έννοιες του ελληνισμού στη διαχρονική του πορεία. Υπολογίζεται ότι

περίπου 5 εκατομμύρια Έλληνες ζουν εκτός Ελλάδος. Με τον όρο διασπορά εννοούμε το γεωγραφικό διασκορπισμό εθνοτικών ομάδων οι οποίες διαβιούν ως εθνοτικές ομάδες ή μειονότητες και διατηρούν σχέσεις με τη χώρα καταγωγής ενώ κινούνται σε ένα παγκοσμιοποιημένο πλαίσιο αναφοράς. Ωστόσο αξίζει να σημειωθεί ότι ήταν πολλοί αυτοί που επιχείρησαν να προσεγγίσουν την έννοια της διασποράς καθώς αποτελεί αμφιλεγόμενο θέμα. Ένας από τους μελετητές της διασποράς ο οποίος θα μας απασχολήσει δεόντως είναι ο Δημήτριος Τζιόβας.

¹Βιογραφικά

Ο Δημήτριος Τζιόβας γεννήθηκε στα Ιωάννινα το 1957 και είναι καθηγητής Νεοελληνικών Σπουδών στο Πανεπιστήμιο του Birmingham της Αγγλίας. Την περίοδο 2000-2003 διετέλεσε Διευθυντής του Κέντρου Βυζαντινών, Οθωμανικών και Νεοελληνικών Σπουδών του Πανεπιστημίου του.

Έχει διδάξει ως επισκέπτης καθηγητής σε πολλά πανεπιστήμια της Ευρώπης και της Αμερικής και διευθύνει τη σειρά μεταφράσεων ελληνικής λογοτεχνίας στα αγγλικά που εκδίδεται από το Κέντρο Βυζαντινών, Οθωμανικών και Νεοελληνικών Σπουδών του Πανεπιστημίου του Birmingham.

Τζιόβας - Διασπορά

Ο Δημήτριος Τζιόβας έχει ασχοληθεί διεξοδικά με το φαινόμενο της διασποράς γεγονός που αποδεικνύεται από τα βιβλία που έχει γράψει για το θέμα αυτό, καθώς και για τα δημοσιευμένα άρθρα του. Ο συγκεκριμένος μελετητής ασχολήθηκε με τους ακόλουθους τρεις τύπους της διασποράς :

- ① Διωγμοί
- ② Εργατική
- ③ Εμπορικοί/Οικονομικοί

²“Greek Diaspora and Migration since 1700 - Society, Politics and Culture”

Το βιβλίο αυτό αποτελείται από κείμενα τα οποία είχαν παρουσιαστεί σε ένα διεθνές συνέδριο που είχε οργανώσει ο συγγραφέας του, Δημήτριος Τζιόβας, στο Birmingham τον Ιούνιο του 2007. Περιγράφει το πώς η Ελλάδα από μία χώρα εξαγωγής μεταναστών και προσφύγων εξελίχθηκε τις τελευταίες δεκαετίες σε χώρα υποδοχής μεταναστών, με στόχο να μελετήσει τη μετακίνηση ανθρώπων από και προς την Ελλάδα, είτε πρόκειται για αποδημία, εξορία ή μετανάστευση, σε ιστορικό, κοινωνικό και πολιτικό πλαίσιο, στο εσωτερικό και το εξωτερικό, και εστιάζοντας στις πολιτισμικές συνέπειες αυτών των μετακινήσεων στο χώρο της τέχνης και της λογοτεχνίας μέσα από παραδείγματα από τις τέσσερις ηπείρους (Ευρώπη, Αφρική, Αμερική, Αυστραλία). Ιδιαίτερη ανάλυση γίνεται για τη στάση του ελληνικού κράτους σε θέματα ιθαγένειας και διασποράς από τις αρχές του δεκάτου ενάτου αιώνα μέχρι σήμερα.

Ο αναγνώστης του βιβλίου έχει μία καλή εικόνα της στάσης των ελληνικών θεσμών προς τους ομογενείς και τους μετανάστες από την Ανεξαρτησία μέχρι σήμερα. Ενώ από τη δεκαετία του 1970 έχουμε στροφή από τη μελέτη της οικοδόμησης του ελληνικού κράτους στη μελέτη των ελληνικών κοινοτήτων του εξωτερικού ως φορέων των ιδεών του Διαφωτισμού ή ως εκφραστών του αστισμού και του εμπορίου.

Ο συγγραφέας αναρωτιέται κατά πόσο οι διασπορικές κοινότητες εκφράζουν ένα πνεύμα προόδου ή συντηρητισμού, πώς η Ελλάδα προσπαθεί να χρησιμοποιήσει τη διασπορά της για να αντισταθμίσει τον περιφερειακό της ρόλο στη διεθνή σκηνή, αν υπάρχει η τάση να υποβαθμίζεται η ελληνική προλεταριακή μετανάστευση του 21^{ου} αιώνα και να τονίζεται η εμπορική και πνευματική διασπορά πριν από την Ανεξαρτησία και αν βιώνουμε το τέλος της ελληνικής διασποράς, όπως τη γνωρίζαμε παλαιότερα.

Τέλος στο βιβλίο αναφέρεται πως οι φάσεις της ελληνικής διασποράς είναι 3:

1)Περίοδος Τουρκοκρατίας

2)Εκτείνεται από τα μέσα του 19^{ου} μέχρι αρχές Β παγκόσμιου:

Η Πελοπόννησος ήταν ο κύριος προμηθευτής της μεταναστευτικής ροής, ωστόσο πολύ λίγες γυναίκες μετανάστευσαν

3)Καλύπτει την περίοδο από το 1940 ως το 1970: στη βόρεια Ελλάδα παράγεται το μεγαλύτερο μέρος των μεταναστών και το ποσοστό των γυναικών αυξήθηκε δραματικά. Μετά τον αιματηρό εμφύλιο πόλεμο του 1946-9 η μακρόχρονη έξοδος

των Ελλήνων προς ΗΠΑ, την Αυστραλία και τη Γερμανία διογκώθηκε από ένα μεγάλο αριθμό των πολιτικών εξόριστων οι οποίοι κατέφυγαν στην Ανατολική Ευρώπη. Στη δεκαετία του 1990, ωστόσο, με το τέλος του Ψυχρού Πολέμου και η διάλυση των Βαλκανίων, η Ελλάδα βίωσε μια εισροή οικονομικών μεταναστών από τις γειτονικές χώρες, συμπεριλαμβανομένων των Ελλήνων του Πόντου από τη διασπορά κοινοτήτων της πρώην ΕΣΣΔ. Η άφιξη αυτών των μεταναστών και η αυξανόμενη αναγνώριση των δικαιωμάτων των μειονοτήτων είχε ως αποτέλεσμα η Ελλάδα να έχει αναπτυχθεί ραγδαία σε μια πιο πολυπολιτισμική, ανοιχτή και πολύμορφη κοινωνία.

³Βιβλίο: *Έθνος-Κράτος-Εθνικισμός (επιστημονικό συμπόσιο)*

«Η Δυτική Φαντασίωση του Ελληνικού και η Αναζήτηση του Υπερεθνικού»

Ο Δημήτριος Τζιόβας στην ομιλία του αυτή ξεκίνα θέλοντας να επισημάνει τον λόγο για τον οποίο η ελληνική αποικιοκρατία είναι ενδιαφέρουσα • αυτό που την κάνει ενδιαφέρουσα λοιπόν είναι η άδηλη νοοτροπία της η οποία παρόλα αυτά είναι θεμελιακή στην κατασκευή κάθε λόγου περί ελληνικού.

Σύμφωνα με την Romily Jenkins το 1961 στο βιβλίο του «The Dilessi Murders» στο έκτο κεφάλαιο «Truth and Ethnic Truth», ο Έλληνας του 19^{ου} ζούσε σε δύο επίπεδα συνείδησης • αυτό της αντικειμενικά απτής και προφανούς αλήθειας με βάση το οποίο έπρεπε να διεκπεραιώσει την καθημερινή του ζωή και αυτό της ιδανικής αλήθειας με το οποίο παρουσιαζόταν στον έξω κόσμο. Σαφώς το δεύτερο είναι ανώτερο του πρώτου. Συμπερασματικά αυτό οδήγησε στη διχοτόμηση του ελληνικού νου την οποία η εκκοσμηκευμένη Ευρώπη την απέδιδε σε εγγενή δολότητα του χαρακτήρα. Ο Jenkins συνδέει αυτή τη διττή υπόσταση με το Βυζάντιο και την Ανατολή. Αντίθετα ο Τζιόβας τη θεωρεί ευρωπαϊκό κατασκεύασμα.

Σύμφωνα με τον ομιλητή μας λοιπόν η διττή θεώρηση του ελληνικού ανάγεται στα τέλη του 18^{ου} και στις αρχές του 19^{ου} και βασίζεται στην αντίθεση του ανδρικού ιδεώδους του Απόλλωνα με την αυτοερωτική ομορφιά του Διονύσου. Οι Γερμανοί στα τέλη του 18^{ου} αιώνα με την εμφάνιση της ιδεαλιστικής φιλοσοφίας και της ρομαντικής φιλολογίας ανακαλύπτουν πως η Ελλάδα ήταν διπλή. Από τη μία πλευρά ήταν η Ελλάδα του κάλλους, του νόμου, της τέχνης, της καθαρότητας και του ηρωισμού και από την άλλη υπήρχε μια θαμμένη Ελλάδα, άγρια, σκοτεινή, με μυστικιστικές τελετουργίες και αιματηρές θυσίες.

Την διττή αυτή θεώρηση παραλλάσσει ο Patrick Leigh Fermor το 1996 διαχωρίζοντας το Ελληνικό ως τη δόξα της αρχαίας Ελλάδας με σύμβολο τον Παρθενώνα και το Ρωμαίο ως τους καημούς και τις λύπες του Βυζαντίου με σύμβολο την Αγία Σοφία. Αυτό το δίλλημα είναι μία πάλη ανάμεσα στο παλιό, στη Δύση και την Ανατολή.

Η Ελλάδα λοιπόν, είναι ένας χώρος ρευστός, ασταθής σε σύγκριση με τη λογική στιβαρότητα αλλά και την αποικιοκρατική λογική της Δύσης. Η σύγχρονη Ελλάδα απογυμνώνεται από το αρχαίο-ελληνικό στοιχείο. Αξιοσημείωτο είναι ότι ενώ για τις δυτικές κοινωνίες ο ατομισμός, η διαφορά, η αντιπαράθεση τάσεων και ιδεολογιών αποτελεί ένδειξη διανοητικής ωριμότητας, δημοκρατικού πλουραλισμού και κοινωνικής αρμονίας, σε χώρες όπως η Ελλάδα, αυτή η διαφορά είναι σημάδι ανωριμότητας, πολιτισμικού ανερχοτισμού και κρίσης ταυτότητας. Το Ελληνικό για τους Ευρωπαίους ήταν πάντα κάτι το υπερεθνικό που μπορούσε να χωρέσει μόνο σε αφηρημένες έννοιες, κάτι το οποίο φαίνεται στα δυτικά Τμήματα Κλασικών Σπουδών όπου το Ελληνικό δεν είναι αρχαίο-ελληνικό αλλά απλώς ελληνικό εφόσον για αυτούς το νέο-ελληνικό δεν υφίσταται. Ίσως η νεότερη Ελλάδα για αυτούς ήταν ένα ιστορικό λάθος που δεν του αξίζει να διεκδικεί αρχαίο κλέος, πράγμα για το οποίο οι ίδιοι είχαν φροντίσει με την αποικιοκρατική στρατηγική τους που στόχευε στο διχασμό του Ελληνικού. Έτσι με το διαχωρισμό αρχαίου και νέου οικειοποιήθηκαν το πρώτο και καταδίκασαν το δεύτερο με μία διαρκή υποβάθμιση.

Η διττή θεώρηση του Ελληνισμού διέρχεται από τρεις φάσεις. Η πρώτη αρχίζει με τους ξένους ταξιδιώτες που έχοντας το ιδεώδες της αρχαίας Ελλάδας στο μυαλό τους επισκέπτονται την Ελλάδα και απογοητεύονται από τους νεοέλληνες. Η δεύτερη φάση καλύπτει όσους Έλληνες διανοούμενους, κυρίως της Διασποράς, συνειδητοποιούν αυτή τη διχοτομία και προσπαθούν να την ανατρέψουν, καμία φορά αναπαράγοντάς την. Χαρακτηριστικά παραδείγματα ο Κοραΐς, ο Ψυχάρης, ο Σεφέρης και άλλοι νέο-ορθόδοξοι.

Ο Κοραΐς είναι ένας Ευρωπαίος διαφωτιστής, ένας πνευματικός ιμπεριαλιστής που πιστεύει ότι οι Έλληνες πρέπει να ονομάζονται Γραικοί με το θέλημα των Ευρωπαίων. Προβάλλει δυαδικές αντιθέσεις όπως εκσυγχρονισμός- βαρβαρότητα, πρόοδος-σκότος, αρχαίο κλέος-ζοφερό παρόν, φωτισμένη Ευρώπη- δεισιδαίμων Ανατολή. Ανώτερος στόχος του είναι να αποκαταστήσει και να επιβάλλει το ευρωπαϊκό-ελληνικό επί της γραικικής αμάθειας και του ρωμείου ανατολισμού. Αφενώς τονίζει το χάσμα, αφετέρου προσπαθεί να το γεφυρώσει. Αυτή η αμάθεια του Κοραΐ, όπως και άλλων λογίων της εποχής, προκύπτει από το γεγονός ότι βλέπουν την Ευρώπη ως ίνδαλμα-πρότυπο και οφειλέτη.

Ο Ψυχάρης τριχοτομεί σε Ευρωπαίους- Γραικούς- Τούρκους. Στον Τούρκο αναλογεί όλος ο επιτιμητικός ανατολισμός ενώ ο Γραικός βρίσκεται κάπου ενδιάμεσα και αντιπροσωπεύει τον Διόνυσο: «ο θυμός είναι πράμα δικό μας» αναφέρει. Ο ίδιος

όμως ενώ λαχταρά να χαρεί την τρέλα της Ελλάδας σε πολλά σημεία του μανιφέστου του συγκρίνει την Ελλάδα με την Ευρώπη και μετρά τον εκσυγχρονισμό της ελληνικής ζωής με βάση ευρωπαϊκά πρότυπα.

Ο Σεφέρης αντιπροτείνει στον ευρωπαϊκό Ελληνισμό τον ελληνικό Ελληνισμό. Γι αυτόν το ζήτημα της ελληνικότητας έχει δύο μέτωπα: το εγχώριο και το ευρωπαϊκό. Όσον αφορά το εγχώριο αντιδρά στον τοπικισμό και τον επαρχιωτισμό ενώ στο ευρωπαϊκό προσπαθεί να αντιτάξει τον ελληνικό Ελληνισμό και να δείξει ότι το Ρωμείο μπορεί να εισάγει και να παράγει αυθεντικό Ελληνισμό ισάξιο του αρχαιοελληνικού.

Η τρίτη φάση είναι αυτή που συνδέει το Ελληνικό με το υπερεθνικό και τη Διασπορά, ενώ το Ρωμείο με το ελλαδικό κράτος. Η υπέρβαση της Ελλάδας στηρίζεται στο ελληνικό ιδεώδες το οποίο ιστορικά ορίζεται με βάση την κοινή παιδεία και όχι τη φυλετική καθαρότητα. Με βάση αυτά το Ελληνικό ήταν μια υπερεθνική κατηγορία, όχι απαραίτητα συνδεδεμένη με έναν ορισμένο λαό αλλά ως κοινή πνευματική και πολιτισμική ταυτότητα αρκετών ομάδων.

Με τη δημιουργία του ελληνικού έθνους-κράτους τα όρια της ελληνικής ταυτότητας συρρικνώνονται. Αν και η ελληνική Διασπορά στη λεκάνη της Μεσογείου εξαφανίζεται και το ελληνικό κράτος για τα τελευταία εξήντα χρόνια προσπαθεί να καταστείλει τη διασπορική διάσταση του Ελληνισμού, η Διασπορά θα παίξει σημαντικό ρόλο στη διαμόρφωση του μέλλοντος του Ελληνισμού. Ο Ελληνισμός υπήρξε κατά βάση πολυεθνικός και διασπορικός άρα είναι σε θέση να προτείνει εναλλακτικές σχέσεις σε συμπαντικό επίπεδο που θα ξεφεύγουν από την ξενοφοβία και τον εθνικισμό την ευρωκεντρικής κουλτούρας. Τέλος ο Τζιόβας προτείνει τη διερεύνηση της υβριδικότητας του ελληνικού φαινομένου παρά της δυαδικότητάς του, της αμφισημίας του παρά της μονοσημίας του.

⁴Βιβλίο : «Κοσμοπολίτες και Αποσυνάγωγοι»

Μελετώντας το έργο "Κοσμοπολίτες και Αποσυνάγωγοι" του Δημήτρη Τζιόβα διακρίνουμε μια ακόμη προσέγγιση για την έννοια της Διασποράς. Σύμφωνα με τον Τζιόβα, η Διασπορά προϋποθέτει την ύπαρξη ενός κέντρου ή ενός σημείου αναφοράς. Το κείμενο μας παραπέμπει στον 19ο αιώνα του κοσμοπολιτισμού.

Τα κύρια χαρακτηριστικά αυτού του αιώνα: εθνικισμός και εθνική περιχαράκωση σε συνδυασμό με την κίνηση, την ανταλλαγή και την περιπλάνηση. Μονολότι το εθνικό και το ιθαγενές συγκρίνονται, αντιδιαστέλλονται και ορίζονται συσχετιζόμενα με το επίσακτο και το κοσμοπολίτικο αυτή η άλλη όψη του νομίσματος η απωθημένη δηλαδή δεν έχει μελετηθεί. Υπάρχει ουσιαστικά και η σκοτεινή και παραμελημένη πλευρά που εκφράζεται από κοσμοπολίτες και αποσυνάγωγους με ατομικές περιπτώσεις. Πως εννοούμε όμως στην πραγματικότητα τον κοσμοπολιτισμό του 19ου αιώνα;

Ο κοσμοπολιτισμός στον 19ο αιώνα αντιμετωπίστηκε με δύο αντιθετικές απόψεις. Η πρώτη θεωρήθηκε αντίπαλος του πατριωτισμού, ένα είδος απεμπόλησης της εθνικής ταυτότητας. Δηλαδή, στα πρώτα τρία τέταρτα του 19ου αιώνα ο κοσμοπολιτισμός εμπλέκεται περισσότερο με τα έμπρακτα μέσα και την πολύπλοκη ζωή των αφηγήσεων. Αντίθετα, η δεύτερη άποψη οδηγούσε στην γνώμη ότι ο κοσμοπολιτισμός αντιπροσωπεύει την οικουμενικότητα των αξιών, την ροπή του μέλλοντος προς την υπερεθνική επικοινωνία. Ουσιαστικά εκδηλώνεται με πιο θεωρητικό τρόπο. Οι δύο αυτές περιπτώσεις οδήγησαν σε ένα σοβαρό δίλημμα, το οποίο με την σειρά του προκάλεσε μια σειρά από τοποθετήσεις για τον κοσμοπολιτισμό από διάφορα αξιόλογα άτομα. Ενδιαφέρουσα περίπτωση αποτελεί η άποψη του Mussbaum, ο οποίος όρισε τον κοσμοπολιτισμό ως μία υπόθεση μοναχική, ένα είδος εξορίας από την άνεση των τοπικών αληθειών. Ο Anthony Arriah επιβεβαίωσε ότι ο πατριωτισμός και ο κοσμοπολιτισμός αντιτίθενται στον εθνικισμό άρα αποτελούν συναισθήματα μάλλον παρά ιδεολογίες. Η παραπάνω άποψη βέβαια δεν συμφωνεί με την λογική του Τζιόβα ο οποίος λέει ότι ο κοσμοπολιτισμός μπορεί να μην είναι ιδεολογία αλλά οπωσδήποτε συνιστά έναν τρόπο σύλληψης του κόσμου και της σχέσης ανθρώπων και Λαών. Μπορεί ενίοτε να βασίζεται σε ουτοπικά οράματα και ψευδαισθήσεις, ωστόσο δεν παύει να αποτελεί έναν τρόπο σκέψης και όχι απλά ένα συναίσθημα.

Όλα τα παραπάνω ανάγουν στο συμπέρασμα ότι ο κοσμοπολιτισμός είναι κατά κάποιο τρόπο και αποσυνάγωγος διότι ο πολιτισμός δεν προσφέρει καταφύγιο. Υπάρχει ταύτιση κοσμοπολιτισμού με μιμητισμό, άλλοτε με ηθικό εκφυλισμό και άλλοτε ως μέτρο σύγκρισης. Παράλληλα στην περίοδο 1830-1930 με τον κοσμοπολιτισμό υπήρξε και μετάδοση ιδεών και κινημάτων όπως ο κοινωνισμός, ο μαρξισμός, ο διαφωτισμός. Δημιουργείται ένα νέο κύμα κοσμοπολιτικής πεζογραφίας με τους κοσμοπολίτες συγγραφείς να είναι στο προσκήνιο. Ένας από αυτούς ήταν ο Ραγκαβής (1809-1892). Ασχολήθηκε με κριτική, λεξικογραφία, μετρική. Διετέλεσε καθηγητής της αρχαιολογίας στο πανεπιστήμιο Αθηνών. Έχει χαρακτηριστεί ως ο <<κατεξοχήν ποικιλογράφος>>. Στα διηγήματά του σημαντικό ρόλο στην εξέλιξη της πλοκής παίζουν οι τυχαίες και απροσδόκητες συναντήσεις καθώς και η συχνή εναλλαγή χώρου. Αυτό συμβαίνει επειδή ο Ραγκαβής χαρακτηριζόταν από διαρκείς μετακινήσεις και ο ίδιος. Ήταν ένας κοσμοπολίτης για τον οποίο ο εθνικός χώρος αποκτούσε μικρή σημασία. Σε μια εποχή γεωγραφικών κατακτήσεων και τεχνολογικών ανακαλύψεων θα ήταν αδιανόητο για έναν κοσμοπολίτη συγγραφέα να μην θελήσει να μεταδώσει κάτι από τις κοσμογενικές εξελίξεις και ανακατατάξεις που συντελούνταν. Ο Ραγκαβής ενδιαφέρεται έντονα για την προβολή παραβολικών ξένων παραδειγμάτων τα οποία θα μπορούσαν να

επιδράσουν ευεργετικά στη διαμόρφωση της υποανάπτυκτης ακόμη εγχώριας κοινωνίας και πολιτείας .Το στίγμα του <<Ξενόσπορου>> κοσμοπολιτισμού τον κυνηγάει πλέον.

Μία ακόμη σπουδαία προσωπικότητα σχετικά με τις κοσμοπολίτικες εξελίξεις στο δεύτερο μισό του 19ου αιώνα είναι ο Δημήτριος Βικελάς. Κοσμοπολίτης συγγραφέας αφού ταξίδευε συνέχεια και στην Ελλάδα και εκτός Ελλάδας. Προσεγγίζοντας την κοσμοπολίτικη διηγηματογραφία από την προοπτική της διασποράς, έκανε μια γνήσια προσπάθεια για να συμβάλει στην ανάπτυξη της. Μαζί με τον Βιζυηνό και τον Ραγκαβή είναι οι τρεις διηγηματογράφοι της ελληνόφωνης περιφέρειας και της διασποράς που συνέβαλαν ουσιαστικά στη διαμόρφωση της ελληνικής διηγηματογραφίας στα πρώτα βήματά της. Η προοπτική της διασποράς θα πρέπει να είχε άμεσο αντίκτυπο στον τρόπο γραφής τους. Κοσμοπολίτης συγγραφέας ήταν και ο Ψυχάρης όπου μετακινούταν διαρκώς. Το έργο του <<Το Φιλί>> προκάλεσε σκάνδαλο και συζήτηση επί εθνικού επιπέδου. Στη σημερινή εποχή οι Έλληνες κοσμοπολίτες λόγιοι δεν μοιράζονται μια κοινή αντίληψη ούτε η στάση τους απέναντι στα ελληνικά πράγματα είναι ίδια. Ο κοσμοπολιτισμός στα ελληνικά συμφραζόμενα είχε συνήθως αρνητικές συνδηλώσεις. Έτσι λοιπόν η αρνητική σημασιοδότηση του κοσμοπολιτισμού στις μέρες μας φαίνεται να υποχωρεί και μια νέα ανα-σημασιοδότηση γεννιέται καθώς γίνεται λιγότερο εκλεκτικός και παράλληλα η αντίθεση κέντρου και περιφέρειας θεωρείται ξεπερασμένη. Με λίγα λόγια υπάρχει μια τάση προς αναζήτηση της κοσμοπολίτικης πολιτικής χωρίς τον παλιότερο ιμπεριαλιστικό εξαναγκασμό αλλά ούτε την παγκοσμιοποίηση δυτικών στερεότυπων.

Εν τέλει τούτο το βιβλίο εστιάζει σε αυτούς που χρωμάτισαν αυτό τον αιώνα, που πήγαν αντίθετα στο ρεύμα αλλά και σε εκείνους που μέσα από τον κοσμοπολιτισμό τους προσπάθησαν να προβάλλουν θετικά πρότυπα εκσυγχρονισμού, ηθοπλασίας και ανάπτυξης για την ελληνική κοινωνία. Δεν φιλοδοξεί βέβαια να παρουσιάσει αναλυτικά τις εξελίξεις στην πεζογραφία και την κριτική του μακρύ 19ου αιώνα, αλλά να αναδείξει ορισμένες ξεχασμένες πτυχές του που σήμερα είναι ενδεχομένως και επίκαιρες φωτίζοντας διαφορετικά την πνευματική ζωή του νεοελληνικού κράτους στον πρώτο αιώνα της ύπαρξής του και φέρνοντας στο προσκήνιο την ετερότητά της.

⁵Βιβλίο : *Ο άλλος εαυτός*

Ένα ακόμη βιβλίο του Δημήτρη Τζιόβα που πραγματεύεται το φαινόμενο της διασποράς είναι «ο άλλος εαυτός». Το βιβλίο αυτό εστιάζει στον άνθρωπο, πιο συγκεκριμένα στη ψυχολογική κατάστασή του και προσπαθεί να διερευνήσει τη σχέση ατομικής ταυτότητας και κοινωνίας καθώς και την αυτοβιογραφική ενδοσκόπηση του ανθρώπου.

Ο Δημήτριος Τζιόβας κάνει εκτενέστερες αναφορές στον Δημήτρη Χατζή ο οποίος εύλογα χαρακτηρίζεται ως «κοινωνικός συγγραφέας » αφού μπόρεσε και απεικόνισε αφηγηματικά τις αλλαγές που έλαβαν χώρα σε διάφορα χρονικά διαστήματα. Στα έργα του Δημήτρη Χατζή οι ήρωές του βιώνουν την μοναξιά, την αποξένωση και την περιθωριοποίηση. Ο Χατζής υπήρξε και ο ίδιος πολιτικός εξόριστος για αρκετά χρόνια επομένως θα ήταν αρκετά χρήσιμο να διερευνηθεί πως η μοναξιά ή η εξορία βοηθά ή δεν βοηθά στη συνάρθρωση του εγώ με τη κοινωνία. Αν και ο ίδιος δεν κάνει άμεσες αναφορές για την εξορία του τα θέματα των έργων του πραγματεύονται φαινόμενα εξορίας και μοναξιάς.

Ο τόπος που λαμβάνουν χώρα τα γεγονότα από τα έργα του Χατζή είναι άγνωστος προς αυτόν. Γράφει για τη μοναξιά των άλλων και μέσω αυτής πραγματεύεται το θέμα της δικής του εξορίας. Ένα από τα διηγήματα του Χατζή το οποίο ανήκει στη συλλογή «Σπουδές» (1976) είναι « Η νήσος Άνδρος» . Το διήγημα αυτό μεταφέρει τους αναγνώστες σε ένα φανταστικό έρημο νησί όπου ο ήρωας απομακρύνεται από την κοινωνία. Για τον πρωταγωνιστή η αυτοεξορία αποτελεί τη μόνη λύση στην απογοήτευση. Ο Χατζής δεν χρησιμοποιεί συναισθηματισμούς αλλά προσεγγίζει τα θέματα ως καθολική κατάσταση. Η δραπέτευση και η αποξένωση οδηγούν στο γνώθι σαυτόν.

Θα μπορούσε να υποστηριχθεί πως η συλλογή « Σπουδές» στο σύνολό της ασχολείται περισσότερο με την αισθητική παρά με τη ζωή γεγονός που αποδεικνύεται από τα διηγήματα, τα οποία δημιουργούνται ως μυθικές αλληγορίες και όχι ως ρεαλιστικές αναπαραστάσεις. Ρεαλισμός όμως εντοπίζεται στο « Διπλό βιβλίο» το οποίο φτάνει σε σύγκρουση με την πρώτη συλλογή διηγημάτων του «Το τέλος της μικρής μας πόλης». Μπορεί να θεωρηθεί πως ο κεντρομόλος χαρακτήρας της πρώτης συλλογής διηγημάτων σε αντίθεση με το φυγόκεντρο χαρακτήρα που εμφανίζεται στο « Διπλό βιβλίο» συγχέεται με τη μετατόπιση από τη κοινωνία στην ατομικότητα. Παρόλες τις διαφορές των δύο βιβλίων τα ενώνει κοινό χαρακτηριστικό : το πρώτο βιβλίο είναι η συνέχεια του άλλου. Η μοναξιά των ηρώων του πρώτου βιβλίου μετατρέπεται σε εξορία του δεύτερου.

Το πρώτο διήγημα από τη συλλογή «Τέλος της μικρής μας πόλης» είναι ο « Σιούλας ο ταμπάκος» ο ήρωας είναι υπερόπτης και δεν νοιάζεται για το γάμο του. Ύστερα από μια περίοδο απομόνωσης και μοναξιάς ο Σιούλας ενδοσκοπείται και αναθεωρεί. Σε αντίθεση με το Σιούλα ο οποίος αναθεωρεί για την ομαλή του ενσωμάτωση στη κοινωνία στο διήγημα «Σαμπεθάι Καμπίλης» ο ομώνυμος ήρωας παρά την ενδοσκόπησή του εμμένει στις οπισθοδρομικές του αντιλήψεις. Ένα ακόμη διήγημα του Χατζή είναι η Μαργαρίτα Περδικάρη η ομώνυμη πρωταγωνίστρια βιώνει τη μοναξιά μακριά από τη διαφθορά. Η μοναξιά της Μαργαρίτας αντιπροσωπεύει την διαφορετικότητα που πρέπει να αποβάλλει για να ενισχύσει τη κοινωνία αφού και η ίδια επιθυμεί να γίνει μέλος της Αντίστασης.

Το διήγημα « Ο τάφος» αναφέρεται στην κοινωνική αλλαγή καθώς και στη μοναξιά και την εξορία. Πιο συγκεκριμένα ο Αντώνης ο Τσιάγαλος είναι ένας φιλήσυχος άνθρωπος, δεν είναι ντόπιος και οι συμπολίτες του τον θεωρούν δραπετή φυλακής. Ο Σπούργος από την άλλη είναι το θύμα οικογενειακών καβγάδων με αποτέλεσμα να οδηγηθεί στην εξορία. Το διήγημα « Ο τάφος» μπορεί να θεωρηθεί ως αλληγορία του Εμφυλίου πολέμου με τον Σπούργο να εκπροσωπεί τους ηττημένους και ο Τσιάγαλος τους νικητές. Η εξορία κάνει τους ανθρώπους δεκτικούς ενώ η εστίαση στο παρελθόν οδηγεί στη μοναξιά.

Στη λίστα των διηγημάτων του Χατζή προστίθεται και «Ο Ντεντέκτιβ» όπου παρουσιάζεται ένα αποκαρδιωτικό παρόν και ένα αβέβαιο μέλλον. Ο ήρωας προσπαθεί να ξεφύγει από τη μοίρα του αλλά δεν τα καταφέρνει. Κατά τη διάρκεια του Εμφυλίου ο πρωταγωνιστής δεν τάσσεται με το μέρος κανενός γεγονός που μας αποδεικνύει ότι πρόκειται για ένα άβουλο πλάσμα που αποφασίζουν οι άλλοι για τη ζωή του για αυτό και ο ίδιος χάνεται στις φαντασιώσεις του. Στο διήγημα παρατηρείται η μετατόπιση από τη κοινωνία στα μύχια του εσωτερικού κόσμου. Στο διήγημα αυτό ο Χατζής φαίνεται διχασμένος ανάμεσα στο ιδανικό της κοινωνικής προόδου και στην ασταμάτητη αναπαράσταση της μοναξιάς. Η αναπαράσταση της ιστορίας συγχέεται με τον πόνο του Χατζή για την εξορία του. Μέσω του διηγήματος αυτού ο συγγραφέας επιστρέφει στο παρελθόν του, όπως ακριβώς και ο Θεοδωράκης επιστρέφει στη πατρίδα του, βιώνει δηλαδή μια επίπονη διαδικασία αυτοανάλυσης. Στη συλλογή διηγημάτων « Τέλος της μικρής μας πόλης» παρουσιάζονται ποικίλες μορφές της μοναξιάς, ο Χατζής επιμένει στο θέμα αυτό καθώς τάσσεται υπέρ των μαρξιστικών θεωριών.

Με το «Διπλό βιβλίο» ο Χατζής εισάγει στην ελληνική πεζογραφία την μετανάστευση, έτσι ξεχωρίζει τον αγροτικό και προβιομηχανικό τρόπο ζωής προς το εργασιακό καθεστώς. Τα μυθιστόρημα αυτό βασίζεται στην ζωή του Κώστα σε ένα πειθαρχημένο γερμανικό εργοστάσιο εν ονόματι ΑΟΥΤΕΛ και σε ένα ξυλουργείο του Βόλου. Οι δύο αυτοί κόσμοι έρχονται σε αντίθεση με μοναδικό κοινό σημείο η μοναξιά που βιώνει ο Κώστας. Το « Διπλό βιβλίο» είναι μια αφήγηση σκεπτικισμού και μοναξιάς. Μέσω της μοναξιάς των ηρώων ο Χατζής εκφράζει τις αμφιβολίες για την κοινωνική πρόοδο και για τα κοινά οράματα. Το πρόβλημα για τον Χατζή είναι η αντιμετώπιση της αποξένωσης και της μοναξιάς, ο ίδιος ο συγγραφέας βιώνει τη μοναξιά και η μόνη του ανταμοιβή είναι η κατάκτηση της αυτογνωσίας.

Προς επίρρωση των παραπάνω πληροφοριών μπορεί να υποστηριχθεί πως ο Δημήτρης Τζιόβας στο βιβλίο «Ο άλλος εαυτός» είναι ανθρωπιστής αφού εστιάζει στον άνθρωπο, ειδικότερα στην ψυχολογική κατάσταση των ατόμων.

Δημοσιευμένα άρθρα του Δημήτρη Τζιόβα

6 Άρθρο: 1.Ελληνικότητα: συνείδηση ή ταυτότητα;

Το περιεχόμενο του άρθρου είναι ήδη ξεκάθαρο από τον τίτλο. Προσπαθεί να γίνει αποσαφήνιση του όρου «ελληνικότητα» ως ενός διπόλου συνείδησης και ταυτότητας. Αρκετοί Έλληνες ιστορικοί και διανοούμενοι επιμένουν περισσότερο στην έννοια της νεοελληνικής συνείδησης ενώ ελάχιστοι υιοθετούν την έννοια της ταυτότητας.

Σύμφωνα με τον αρθρογράφο, η συνείδηση προϋποθέτει ομοιότητα και ταύτιση παραπέμποντας σε μια εγγενή και συναισθηματική διαδικασία αυτοαναγνώρισης ή προσωπικής ένταξης μέσα σε ένα σύνολο. Είναι ένας εσωστρεφής, συσπειρωτικός και αμυντικός μηχανισμός αυτοεπιβεβαίωσης. Είναι κάτι που νοείται αναφορικά, κάτι που το έχεις ενστερνιστεί, το διακονείς και δε το αμφισβητείς. Η συνείδηση είναι συνώνυμο του εθνικού χαρακτήρα. Επιπρόσθετα η συνείδηση προϋποθέτει την ανακάλυψη μιας προϋπάρχουσας πολιτισμικής ιδιαιτερότητας, φυλετικής καταγωγής ή κοινωνικής θέσης.

Αντίθετα η ταυτότητα ως σύνολο του διαφορετικού που αναζητά αναγνώριση, βασίζεται στη διαφορά και παραπέμπει στην αναγνώριση του διαφοροποιητικού στοιχείου. Είναι μια εξωστρεφής διαδικασία που συνεπάγεται ετερότητα και πολιτισμικό διάλογο ως μεθόδους διαπίστευσης προς τον έξω κόσμο καθώς επίσης και κάτι που μπορείς να αναθεωρήσεις γι αυτό και επιτρέπει την πολλαπλότητα.

Όσον αφορά τον όρο «εθνική συνείδηση», εννοούμε ένα κράμα ιστορικού βιώματος, μνήμης και αισθήματος με το οποίο γεννιέσαι και το οποίο δεν μπορείς να αλλάξεις, να το διαπραγματευτείς ή να το κατασκευάσεις. Αντίθετα με τον όρο «εθνική ταυτότητα» εννοούμε ότι αυτή χτίζεται πολιτισμικά ή θεσμικά ως αποδοχή κοινών αξιών και είναι προσαρμοσμένη αναλόγως των συνθηκών.

Ένα συμπέρασμα λοιπόν είναι ότι η ελληνικότητα προκύπτει ως έννοια για να γεφυρωθεί η διάσταση συνείδησης και ταυτότητας.

Η πρόσληψη για τη γενιά του 30

Εκπρόσωποι της γενιάς αυτής κατάλαβαν ότι η συνείδηση δεν είναι επαρκής για να μπει η Ελλάδα δυναμικά στο διεθνές πολιτικό γίγνεσθαι αλλά χρειάζεται τη δική της ταυτότητα, δηλαδή έναν συγκεκριμένο αυτών των δύο εννοιών.

Παλαιότερα οι Έλληνες δεν είχαν προσπαθήσει να εξάγουν «ταυτότητα» • υιοθετούσαν είτε μία έτοιμη από τους Ευρωπαίους, είτε πάλευαν να αρνηθούν κάθε ξενικό στοιχείο.

⁷Άρθρο : 2. Το δίλημμα της ετερότητας

«Τους τελευταίους δύο αιώνες δύο μοντέλα εθνικής ή συλλογικής ταυτότητας κυριάρχησαν. Το ένα εκπορευόμενο από τον γαλλικό Διαφωτισμό και το esprit general του Μοντεσκιέ προώθησε την ιδέα των υποχρεώσεων και των δικαιωμάτων του πολίτη και ήταν ανεκτικό προς τους ξένους, το άλλο βασισμένο στη γερμανική ρομαντική παράδοση και στον ορισμό του έθνους με άξονα τη φυλετική αυθεντικότητα και το απροσδιόριστο συλλογικό πνεύμα (Volksgeist) ανέπτυξε το ιδεώδες της κοινότητας ως βαθιά γειωμένης στην παράδοση, με αδιαμφισβήτητες περγαμνές ιθαγένειας και ως εκ τούτου εχθρικής σε πάσης φύσεως ετερότητα που θα μπορούσε να νοθεύσει την καθαρότητα του συλλογικού σώματος» αναφέρει ο Τζιόβας.

Πολλά περιστατικά του κοντινού παρελθόντος, μας υπενθυμίζουν πως μέρα με τη μέρα διαμορφώνονται κάποιες κυρίαρχες ιδεολογίες που αφορούν την πολιτισμική ετερότητα π.χ. την απαγόρευση προβολής θρησκευτικών συμβόλων που υπογραμμίζουν τη διαφορά και τον κοινωνικό διαχωρισμό.

Με βάση αυτά, δύο είναι οι θέσεις που αναπτύσσονται:

α) επιβολή των δυτικών αξιών και έμφαση στην ενσωμάτωση των μεταναστών

β) ανάδειξη της πολιτισμικής διαφοράς τους και δυνατότητα των ξένων να επιλέξουν τις αξίες τους.

⁸Διασπορά - Έργα που έχει συντελέσει ο Τζιόβας

Ο Δημήτρης Τζιόβας έχει συντελέσει σε αρκετά έργα άλλων συγγραφέων με θέμα την ελληνική διασπορά μερικά εκ των οποίων θα παρατεθούν παρακάτω.

Ένα από τα κείμενα που έχει επιμεληθεί ο Δημήτρης Τζιόβας είναι το «The return of Nikitas Randos: satire, memory and otherness in the post-war poetry of Nicolas Calas» με συγγραφέα τη Hoff, Lena το έργο αυτό ασχολείται με τη ζωή του ποιητή Νίκου Καλαμάρη γνωστού ως Νικήτα Ράντου και με τις μετακινήσεις του εντός και εκτός ελληνικών συνόρων και των βιωμάτων του ως γόνου της Ελληνικής Διασποράς ως πολιτικός πρόσφυγας και ως μετανάστης. Ο Νικήτας Ράντος είναι μια μορφή του εν κινήσει Έλληνα του 20^{ου} αιώνα.

Ένα ακόμη κείμενο στο οποίο έχει συντελέσει ο Δημήτρης Τζιόβας είναι το «The Diaspora sings back: rebetika down under». Το κείμενο αυτό ασχολείται με τα ρεμπέτικα τραγούδια τα οποία εκφράζουν την Ελληνική Διασπορά, καθώς συνδέονται άμεσα με κομμάτια της νεοελληνικής ιστορίας όπως μετακινήσεις ελληνικών πληθυσμών, εκτοπισμούς, προσφυγιά, επαναπατρισμούς και διαδοχικές μεταναστεύσεις. Έμφαση δίνεται στην αναβίωση του ελληνικού είδους στις ελληνικές παρκοίκες της Αυστραλίας και ιδιαίτερα στη Μελβούρνη.

Ο Δημήτρης Τζιόβας υπήρξε επίσης συντελεστής του έργου «The politics of memory in the fiction of Greek political exiles in Eastern Europe» με συγγραφέα τη Βενετία Αποστολίδου. Το κείμενο αυτό πραγματεύεται τη λογοτεχνική έκφραση των πολιτικών προσφύγων λόγω του Εμφυλίου πολέμου του 1950 και 1960 εντάσσοντας προσωπικότητες από το Δημήτρη Χατζή και την Έλλη Αλεξίου ως την Άλκη Ζέη και τον Γιώργο Σεβαστίκογλου. Η εξέταση της παραγωγής της εν λόγω ομάδας λογοτεχνών πραγματοποιείται υπό την προσέγγιση της λογοτεχνίας της "εξορίας", της λογοτεχνίας του "τραύματος", αλλά κι ως μία απόπειρα μιας συλλογικής μνήμης σε σχέση με τον Εμφύλιο Πόλεμο.

Το «"Be it ever so humble": nostalgia for home and the problem of return in post-war greek novels» με συγγραφέα το Kastan, Gerasimus συμπεριλαμβάνεται στη γκάμα κειμένων που έχει επιμεληθεί ο Δημήτρης Τζιόβας. Ο συγγραφέας στον εν λόγω κείμενο καταπιάνεται με τις εμπειρίες των Ελλήνων προσφύγων εξαιτίας του Εμφυλίου πολέμου και τον επαναπροσδιορισμό της εθνικής τους ταυτότητας μέσω των μετακινήσεων τους ανάμεσα σε σύνορα και πολιτικά συστήματα.

Ο Δημήτρης Τζιόβας έχει συμβάλει και στο κείμενο «No place is (like) home: mobilities, memories and metamorphoses of Greek migrants in Denmark» με συγγραφέα την Christou Anastasia. Η συγγραφέας προσπαθεί να ανακαλύψει τη διαμόρφωση πολλαπλών ταυτοτήτων των μεταναστών που δέχονται ερείσματα τόσο από την χώρα προέλευσης και καταγωγής όσο και από την χώρα υποδοχής φέρνοντας ως παράδειγμα του Έλληνα μετανάστη στη Δανία. Μελετάτε λοιπόν η διαδικασία συνειδητοποίησης και διαμόρφωσης της Ελληνικότητας των Ελλήνων μεταναστών των Σκανδιναβικών Χωρών, οι οποίοι διατηρούν στενούς δεσμούς με τη χώρα προέλευσης.

Ένα ακόμη κείμενο το οποίο έχει επιμεληθεί ο Δημήτρης Τζιόβας είναι το «Tales from the dark side:transnational migration, the underworld and the "other" Greeks" of Diaspora». Ο συγγραφέας παραθέτει ένα από τα λιγότερα ένδοξα κομμάτια της ελληνικής μετανάστευσης, αυτό των Ελλήνων ατόμων, όπου μετανάστευσαν για μια καλή ζωή αλλά βρέθηκαν εκτός νομού είτε λόγω αδικημάτων, είτε λόγω πορνείας.

Καταλήγοντας με το έργο της Papargyriou, Eleni « The poetics of transit: exile, diaspora and repatriation in Stratis Tsirkas' novels» η συγγραφέας προσπαθεί να εξετάσει τις έννοιες της εξορίας, της παλιννόστησης και του πρόσφυγα μέσω των νουβέλων και των εμπειριών του Στρατή Τσίρκα, ο οποίος ήταν Έλληνας πάροικος της δεύτερης γενιάς στην Αίγυπτο. Μέσα από τις μετακινήσεις του ανάμεσα στην Αίγυπτο και το Ελληνικό Κράτος αντικατοπτρίζει τις κινήσεις και την εξέλιξη της ταυτότητας και της ιδεολογίας των Ελλήνων της Αιγύπτου και ευρύτερα της διασποράς κατά το πρώτο μισό του 20^{ου} αιώνα.

Επίλογος

Συνοψίζοντας, είναι φανερό πως ο Δημήτρης Τζιόβας είναι ένας συγγραφέας, ο οποίος έχει εντρυφήσει πάνω στο θέμα της Ελληνικής Διασποράς όχι μόνο μέσω του δικού του έργου αλλά και με τη συμβολή του σε άλλα κείμενα άλλων συγγραφέων.

Βιβλιογραφία

- ¹BiblioNet : Τζιόβας, Δημήτρης 1957 (www.biblionet.gr/author/10468/Δημήτρης_Τζιόβας)
- ² Βιβλίο : Greek Diaspora and Migration Since 1700 : Society, Politics and Culture
- ³ Βιβλίο : Έθνος – Κράτος – Εθνικισμός «Η Δυτική Φαντασίωση του Ελληνικού και η Αναζήτηση του Υπερεθνικού»
- ⁴Βιβλίο : Κοσμοπολίτες και αποσυνάγωγοι
- ⁵Βιβλίο : Ο άλλος εαυτός
- ⁶Ελληνικότητα : συνείδηση ή ταυτότητα; -γνώμες – Το Βήμα Online (www.tovima.gr/opinions/article/?aid=187897)
- ⁷Το δίλημμα της ετερότητας – γνώμες – Το Βήμα Online (www.tovima.gr/opinions/article/?aid=176737)
- ⁸ΤΖΙΟΒΑΣ Δημήτρης – ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΔΙΑΣΠΟΡΑ (www.greekdiaspora.pspa.uoa.gr)

Nektaria Giwta Efh
